

Utmätning av armbandsklocka i ”någons” besittning*

GÖRAN MILLQVIST

1. Inledning

Begreppet besittning tillhör en kategori juridiska begrepp som inte kan ges en entydig innebörd för alla de sammanhang där begreppet förekommer som rekvisit men som ändå kan sägas ha en enhetlig betydelsekärna.¹ Gränserna kan i viss mån variera men kärnan i besittningsbegreppet är fast. Det rör sig om en faktisk relation mellan en person och egendom, som av omvärlden normalt tolkas som att egendomen är i den personens besittning (tillhör den personen). Relationen ska innefatta att personen har kontroll eller makt över viss egendom, mer eller mindre tydligt manifesterad. Hur manifestationen gestaltar sig kan variera beroende på egendomslag, situation och tillämpliga regler, de yttre gränserna är flytande och i hög grad beroende av sammanhanget för prövningen av besittningen.

Som just antytts innefattar besittningsbegreppet även en bedömning av äganderätten till den egendom som är aktuell. Vi tolkar gärna besittning som liktydig med äganderätt till den aktuella egendomen, åtminstone utgångsvis och om det inte finns andra tydliga tecken på att de två inte hänger ihop. Så kan en arbetstagare ha den direkta, faktiska besittningen till egendom som helt klart tillhör arbetsgivaren.

Inom utsökningsrätten har besittning ofta en central funktion för bedömningen av i vad mån exekution är möjlig. Presumptionsreglerna i 4 kap. 18 och 19 §§ Utsökningsbalken (UB) är det främsta exemplet på detta. Enligt 4 kap. 18 § första st. UB ska ”[g]äldenären anses vara ägare till lös egendom som

* Har tidigare publicerats i Juridisk Tidskrift nr 2 2023–24.

¹ NJA 2009 s. 889 ”Harley-Davidson”. Se även NJA 1984 s. 456, och Ulf Göransson, ”Utmätning av annans häst”. Gemensam besittning enligt 4:19 st. 2 utsökningsbalken, SvJT 1985 s. 538, särsk. s. 540 ff.

han har i sin besittning, om det ej framgår att egendomen tillhör annan.”² Av effektivitetsskäl presumeras lös egendom som påträffas i en gäldenärs besittning, med vissa variationer, tillhöra gäldenären och därmed kunna utmätas för dennes skulder. Detta gäller dock endast egendom som kan besittas i fysisk mening och denna gränsdragning är inte alltid helt lätt att göra eftersom det inte är självklart vad som ligger i begreppet besittning. I NJA 2009 s. 500 ”Saras pengar” påpekade HD att en kontofordran mot bank inte var i kontohavarens besittning i den mening som avses. En fordran utgör ett krav på betalning, vilket är egendom som inte kan besittas.³

Dessa utskökningsregler har fått förnyad aktualitet och betydelse genom det arbete som bedrivs för att komma åt tillgångar som härrör från eller är kopplade till brottslig verksamhet. Polisen och Kronofogdemyndigheten (KFM) samarbetar numera när det gäller att kunna beslagta och utmäta värdeföremål som påträffas i samband med olika polisinsatser. Genom lagändringar i UB har möjligheterna till samarbete och effektivare jakt efter tillgångar underlättats.⁴ Om polisen vid exempelvis en trafikkontroll upptäcker värdeföremål hos de som färdas i bilen kan en kontroll av deras skuldregister omedelbart företas och, efter kontakt med kronofogde, kan utmätning på distans genomföras. Det ska inte vara lätt att undanhålla tillgångar som införskaftats för medel från brottslig verksamhet, exempelvis då inkomster från narkotikaförsäljning används för inköp av bilar, smycken, klockor mm.

² Övriga presumtionsregler citeras inte här då de inte var relevanta i det aktuella fallet.

³ JustR Torigny Håstad hade skiljaktig motivering i NJA 2009 s. 500, bl.a. avseende synen på 4 kap. 18 § UB. Han anförde: ”Lika väl som det i 4 kap. 18 § UB presumeras att den som besitter lösöre är ägare till det och inte bara innehar lösöret för annans räkning, talar emellertid sakliga skäl för att en kontohavare ska presumeras vara ägare och inte bara förvaltare av en utmätt fordran. Bestämmelsen i 4 kap. 18 § bör därför – extensivt eller analogt – tillämpas även vid utmätning av enkla fordringar. Besittningsbegreppet i 4 kap. 18 § bör alltså tolkas ändamålsenligt, och i detta fall bildligt, och inte genom en mekanisk överföring av begreppets betydelse i andra sammanhang.” Torkel Gregow har dock vänt sig starkt emot detta synsätt i en kommentar till fallet i JT 2009–10 s. 643 (650).

⁴ Ändringar i 2 och 4 kap. UB samt ett nytt stadgande i 6 kap. 12 a §:

”Biträde av Polismyndigheten

Om egendom som har påträffats i Polismyndighetens verksamhet utmäts, får Kronofogdemyndigheten begära biträde av Polismyndigheten för att ta egendomen i förvar enligt 2 och 4–8 §§. Detsamma gäller om sådan egendom ska tas i förvar enligt 12 §.” Se prop. 2021/22:197 s. 20 f. Se även pressmeddelande från Kronofogdemyndigheten 2023-08-17, <http://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelanden/2023-08-17-ny-lag-gav-70-miljoner-i-utmatta-tillgangar>.

2. Ett utmättningsfall i domstolarna

Högsta domstolen (HD) fick nyligen tillfälle att ta ställning till besittningskravet i 4 kap. 18 § UB efter ett polisingripande, NJA 2023 s. 570 ”Klockan i mittkonsolen”, *Högsta domstolens Beslut 2023-06-20, Å 4357-22*. I samband med att en bil stoppades beslagtogs polisen bl.a. en Rolexklocka, som hittades i mittkonsolen mellan framsätena. Efter kontakt med KFM utmättes klockan för förarens skulder men en annan person, PY, överklagade utmättningsbeslutet och hävdade att klockan var hennes. Både tingsrätt och hovrätt avslog överklagandena.

Bilföraren/gäldenären hade lånat bilen och då den stoppades av polisen fanns det ytterligare en person i bilen utöver föraren men såvitt framgår var det inte PY. PY:s förklaring till att klockan låg i bilen var att hon tidigare lagt den där då hon följt med ”den person som vanligen disponerade bilen” för att bada.⁵

Frågan för HD var därmed om bilföraren/gäldenären kunde anses ha klockan i sin besittning på sådant sätt att den kunde utmätas enligt 4 kap. 18 § UB. Svaret blev ja, med det tillägget att PY visat tillräckliga skäl för att hänvisas att väcka talan mot bilföraren/gäldenären och staten enligt 4 kap. 20 § UB, om bättre rätt till klockan.

HD inledde domskälen med att kort förklara innebörden av 4 kap. 17–20 §§ UB, punkterna 7–12, för att därefter ta upp besittningsfrågan.

Utmärkande för besittning av en sak är enligt HD i princip att en person faktiskt innehar saken och detta gäller oavsett om han eller hon har rätt att inneha den. Besittning till en sak föreligger i första hand, med HD:s ord, när saken befinner sig under någons omedelbara kontroll.⁶

När det gäller presumtionen i 4 kap. 18 § första st. UB kan, enligt HD,

”ett föremål anses vara i gäldenärens besittning när omständigheterna för en utomstående iakttagare tyder på att gäldenären är behörig att som ägare förfoga över föremålet. Så bör vara fallet om det föreligger en tillräckligt tydlig anknytning mellan egendomen och gäldenären, dvs. om gäldenären rent faktiskt kan förfoga över föremålet och detta befinner sig i sådant läge i förhållande till gäldenären som normalt förknippas med äganderätt.”⁷

⁵ Citatet taget från HD:s beslut p. 2.

⁶ HD:s beslut p. 14.

⁷ HD:s beslut p. 15.

Gemensam besittning kan dock aktualiseras som en komplikation beroende på egendomslag – bohag, husgeråd m.m. – men utgör inget problem då det som här rör sig om en armbandsklocka. Samma gäller för andra personliga föremål såsom plånböcker, mobiltelefoner och smycken. Sådant innehas knappast gemensamt i normala fall.

Dessa omständigheter ledde till att HD ansåg klockan vara i bilförarens/gäldenärens besittning på sådant sätt att utmätningen kunde bestå. Dock hade PY visat tillräckliga skäl, bland annat kvitto på inköp av klockan, för att bli hänvisad att väcka talan enligt 4 kap. 20 § UB.

3. Några funderingar

Att notera är att HD åberopar äganderättsaspekten i besittningsbedömningen – om en person framstår som ägare till viss egendom på grund av dennes kontroll/makt över egendomen, har personen besittning till den i den mening som avses i 4 kap. 18 § UB. HD bekräftar således att besittningsbegreppet även har en normativ sida baserad i äganderättsbedömningen. I citatet från HD ovan vid not 6, är det till och med så att det är äganderättsaspekten – det utåt synbara – som åberopas först och som får motivera att besittning kan anses föreligga. Om det framstår på grund av yttre omständigheter som att en viss person äger viss egendom, så kan besittning för denne anses föreligga. Detta är inget märkligt med tanke på att prövningen i målet är inriktad på äganderättspresumtionen i 4 kap. 18 § UB. Men samtidigt kan det vara en fördel att hålla isär dessa aspekter så att äganderättspresumtionen blir ett resultat (en rättsverkan) av besittningsprövningen. Kan besittning anses föreligga följer normalt därav att besittaren kan presumeras vara ägare till egendomen ifråga.⁸

Här ansåg således HD att en klocka som polisen hittar i facket i mittkonsolen på en bil som föraren lånat var i dennes besittning trots att det fanns ytterligare en person i bilen och det senare framställdes påstående om att klockan tillhörde en tredje person. Spontant är det lätt att hålla med om slutsatsen att låta utmätningen bestå och att överlämna äganderättsfrågan till senare prövning. Men den tänjer förvisso på besittningskravet för utmätning

⁸ Jfr Ulf Göransson, *Traditionsprincipen*, Iustus Förlag, 1985, s. 460 ff.

i 4 kap. 18 § UB, eftersom klockan de facto inte var mer i förarens besittning än passagerarens (även om det inte påstods i målet att det skulle ha varit dennes klocka).⁹

⁹ Detta var också föredragandens ståndpunkt och enligt henne skäl för att häva utmätningen. Det gick helt enkelt inte att fastställa i vems besittning klockan var vid polisingripandet.

